

Α'δαμαντίου Κοραῆ Ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν Σμύρνης πρωτοφάλτην 1838. — Ἀπάνθισμα Ἐπιστολῶν Ἀδαμαντίου Κοραῆ, ἐκδιδόντος Ἰακώβου Ρωτᾶ 1839.

Εἰς τὴν πολύτιμον κληρονομίαν τὴν ὅποιαν μᾶς ἀφῆκεν ὁ Κοραῆς, εὐρέθη καὶ τις Θησαυρὸς γνωσὸς, αὐτοῦ ζῶντος, εἰς ὀλίγους μόνον καὶ ἥδη κατασταθεὶς κτῆμα ἀπροσδόκητεν ὄλοκλήρου τοῦ ἔθνους ὁ Θησαυρὸς αὐτὸς εἶναι αἱ ἐπιστολαὶ του. Ἡ ἐπιστολογραφία εἴναι ἔργον δύσκολον πολλοὶ ἄνδρες πολλὰ γράψαντες ἐκοπίασαν ὅχι ὀλίγον διὰ νὰ γράψωσι σύντομον γραμμάτιον, καὶ ὁ ὀνομαστὸς διὰ τὸ πνεῦμά του Γάλλος δημοσιογράφος Παῦλος Λοδούτικος ἔξεσχιζεν, ως λέγουν, δεκαπέντε ἐνίστε σχέδια πρὶν ἡ κατορθώσῃ νὰ γράψῃ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἔθεωρει ως ἄριστον φιλοκάλου ἀνθρώπου. Ὁ Κοραῆς ὀφείλομεν νὰ τὸ ὅμολογήσωμεν, ἔξηλθε νικηφόρος σχεδὸν πάντοτε ἀπὸ τὴν δυσκολίαν ταύτην ως ἔργον τέχνης ἡ πρώτη μάλιστα τῶν δύω ἀνωτέρων συλλογῶν εἴναι πολλοῦ λόγου ἀξία καὶ διὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἐγράφησαν αἱ ἐν αὐτῇ περιεχόμεναι ἐπιστολαὶ, καὶ διὰ τὸ ἀντικείμενον περὶ οὐ πραγμάτευονται, καὶ διὰ τὴν γλῶσσαν εἰς ἣν τὸ πραγματεύονται.

Ὁ Κοραῆς περιγράφει εἰς αὐτὰς πρὸς τὸν ἐν Σμύρνῃ φίλον του πρωτοφάλτην, τὰ πρῶτα βήματα τῆς μεγάλης Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, τῆς ὅποιας ἦτο μάρτυς. Μὲ πόσην ἀπλότητα ἔξηγει εἰς τὸν πολυμαθῆ πρωτοφάλτην τὰ αἴτια τοῦ τεραστίου ἐκείνου κινήματος· μὲ πόσην συμπάθειαν ὄμιλει περὶ τοῦ ἀτυχοῦς μαὶ καλοκαγάθου Λοδοβίκον τοῦ ι. τὸν ὅποιον παραβάλλει μὲ τὸν μακαρίτην Ἐφέσον Μελέτιον, μὲ πόσην ἐνγλωττίαν ἔξιστορει τὰ κατὰ τὸν Μιραβὼ τὰς πολυπληθεῖς τῶν Παρισίων στάσεις καὶ τὰς δημαγωγικὰς συνεδριάσεις τῶν Βουλῶν καὶ τὴν κρίσιν τοῦ βασιλέως καὶ τὸ τραγικὸν αὐτοῦ τέλος! Δὲν λησμονεῖ δὲ πώποτε καὶ τὴν πατρίδα·

ψέγει μὲ εἰρωνείαν τὰς πάρεκτροπὰς τοῦ τότε κλήρου, ἀγανακτεῖ διὰ τὴν δουλείαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ μὲ νῦκὴν τρώντι στοργὴν ἀναφέρει τοὺς ἀγώνας οὓς καταβάλλει διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος καταφορὰν ἀδίκων τινῶν ἀνθρώπων. Ἡ γλώσσα εἶναι τόσον καλὴ, ώστε καὶ σήμερον ἀκόμη τὴν ἀναγνώσκομεν μὲ ἐύχαριστησιν.

Ἡ δευτέρα συλλογὴ, εἶναι ἐπίσης πολύτιμος ἀν καὶ δὲν ἔγεινε μὲ τὴν προσήκουσαν τάξιν καὶ ἐπιμέλειαν. Ἐνπρώτοις ὅ πειροι ἐπιστολαὶ εἴναι ἀχρονολόγητοι, ὅπερ δὲν εἴναι μικρὰ ἔλλειψις. Ἐπειτα τίς ὁ λόγος, διὰ τὸν ὄποιον μετὰ τὴν ἐπιστολὴν, τὴν πρὸς τοὺς ἐν Λονδίνῳ ἀπεσταλμένους (κατὰ τὰ 25 ὑποθέτομέν γραφείσαν διότι δὲν φέρει ἡμερομηνίαν) ἐτέθη ἡ κατὰ τὸ 1819 ἀλληλογραφίᾳ τοῦ Κοραῆ μὲ τὸν Μητροπολίτην Χίου Πλάτωνα· καὶ μετ' αὐτὴν ἡ πρὸς τοὺς ἐν Σμύρνῃ Χίους κατὰ τὸ 1810 ἐπιστολὴν του κλ. ὀλόκληρος ἡ συλλογὴ παρέχει τὴν αὐτὴν ἀνωμαλίαν, ώς μὴ ἕγεινομένη οὔτε κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν, οὔτε καθ' ἴλην. Μολοντούθο, ἀν ὁμολογήσωμεν χάριτας τῷ Κ. Ρώτᾳ διότι διέσωσε καὶ ἐδημοσίευσε τοιούτον κειμήλιον. Εἰς τὴν συλλογὴν ταύτην ἀπαντῶμεν καὶ ἄλλας τρεῖς ἐπιστολὰς πρὸς τὸν πρωτοψάλτην, μεταξὺ τῶν ὄποιων συνιστῶμεν εἰς ὅσους τάχα δὲν τὴν ἀνέγνωσαν τὴν ἐν σελίδι 94. Ἡ φιλία τοῦ Κοραῆ πρὸς τὸν μακάριον ἐκεῖνον πρωτοψάλτην, ὅστις εἰχε φαίνεται τὸ προνόμιον τοῦ νὰ ἐμπνέῃ τὸν χαρίεντα κάλαμόν του, ἀναδεικνύεται τὸ ἀριστούργημα τῆς ἡθικῆς φιλοσοφίας.

Ἄλλὰ τὰ ὄρια τῆς βιβλιογραφικῆς μας ἐπικρίσεως δὲν μᾶς ἐπιτρέπουσι νὰ ἐκταθῶμεν κατ' ὀλίγον ὁ Ἐρανιστὴς θέλει ἐκπληρώσει τὸ χρέος του πρὸς τὸν ἀείμνηστον ἄνδρα ἐν ἄρθρῳ περιγράφον τι ἐν ἐκτάσει ὅλους τοὺς ἀγώνας ὅσους κατέβαλε πρὸς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλαδος καὶ ὅλα τὰ δικαιώματα ὃσα ἀπέκτησε πρὸς τὴν ἐγνωμοσύνην της· ἐκεῖ θέλει γενῆ πλατύτερον λόγος καὶ περὶ τοῦ παρόντος ἀντικειμένου.